

5. Панкрухин А.П. Маркетинг территорий. – СПб.: Питер, 2006. – 416 с.

6. Суорбрук Дж. Маркетинг туристских дестинаций // <http://rmat.ru>.

7. Черная И.П. Использование регионального маркетинга для расширения приграничного сотрудничества (на примере российско-китайских связей на Дальнем Востоке). // Маркетинг в России и за рубежом. – 2004. – №2 // <http://www.mavriz.ru>.

Получено 20.08.2007

УДК 65.011.4

Ю.С.ТИСЯЧНА

Харківський національний економічний університет

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Пропонується застосування комплексного підходу до аналізу ефективності відтворювальних процесів підприємства через аналіз використання кожного фактору виробництва та економічних відносин у контексті підвищення ефективності управління відтворювальними процесами підприємства, який ґрунтується на певній системі показників. Запропонована система показників сприятиме розробці методики аналізу ефективності управління відтворювальними процесами підприємства.

Успішне функціонування підприємства передбачає здійснення відтворювальних процесів, тому забезпечення їх ефективності зумовлює можливості його розвитку. Управління відтворювальними процесами підприємства визначається складністю досягнення їх безперервності та врахуванням усіх особливостей складових цих процесів, а саме економічних відносин та факторів виробництва, тому необхідним є використання комплексного підходу, який реалізується в системі управління відтворювальними процесами підприємства через управління кожною складовою відтворювального процесу.

Оскільки основою прийняття управлінських рішень є аналіз, то комплексний підхід до управління відтворювальними процесами підприємства перш за все передбачає комплексний підхід до аналізу відтворювальних процесів у розрізі використання кожного фактору виробництва та економічних відносин.

Незважаючи на те, що багато фахівців у своїх роботах приділяють увагу проблемам аналізу використання окремих факторів виробництва (зокрема, аналізу використання капіталу присвячені роботи І.Бланка [18-20], М.Кізіма [36], І.Балабанова [17] та ін.; аналіз використання персоналу проводять А.Кібанов [37], Н.Гавкалова [16] та ін.; підходи до аналізу економічної ефективності інноваційних проєктів розглядаються В.Гриньовою [38, 39], О.Ястремською [40], Р.Фатхутдіновим [34] та ін.; аналізу господарської діяльності підприємства в цілому [1-14], відсутній комплексний підхід до аналізу відтворювальних проце-

сів через аналіз їх складових у контексті забезпечення ефективності управління відтворювальними процесами підприємства. Тому можна говорити про недостатню розробку проблем аналізу відтворювальних процесів.

Метою даної роботи є визначення системи показників, за допомогою якої аналіз використання окремих факторів виробництва дав би вичерпну інформацію для забезпечення ефективності управління відтворювальними процесами підприємства в цілому через управління відповідними функціональними підсистемами, які відповідають за використання та поєднання факторів виробництва та економічних відносин.

Для досягнення поставленої в роботі мети було використано такі методи дослідження: аналіз і синтез – для деталізації об'єкта дослідження – системи показників аналізу відтворювальних процесів підприємства, через поділ її на відповідні складові; системний підхід – для визначення і обґрунтування складових системи показників аналізу відтворювальних процесів підприємства.

Ефективність управління відтворювальними процесами підприємства залежить від оптимальності поєднання та використання їх складових, тому метою аналізу, як функції управління, є сприяння реалізації оптимальних управлінських рішень з пошуку резервів підвищення ефективності використання та поєднання економічних відносин та факторів виробництва.

Аналіз ефективності відтворювальних процесів підприємства доцільно проводити в розрізі складових системи управління відтворювальними процесами підприємства, які відповідають за управління поєднанням і використанням факторів виробництва, управління економічними відносинами та забезпечують безперервне протікання відтворювальних процесів. Таким чином, пропонуються наступні напрямки аналізу:

- аналіз підсистеми загального менеджменту, яка координує та консолідує діяльність усіх підсистем та відповідає за ефективність діяльності підприємства в цілому;
- аналіз підсистеми фінансового менеджменту, яка відповідає за управління фактором виробництва „капітал” у фінансовій формі;
- аналіз підсистеми менеджменту персоналу, завданням якої є ефективне використання праці, забезпечення її високої продуктивності;
- аналіз підсистеми інновацій, яка забезпечує процес управління фактором виробництва „НТП”, який реалізовано в інноваціях;
- аналіз інформаційної підсистеми, яка відповідає за ефективне забезпечення та використання інформації;

- аналіз підсистеми організаційної культури, яка спрямована на управління соціальними процесами, в тому числі і економічними відносинами;
- аналіз виробничої підсистеми, функціями якої є підготовка, здійснення та контроль виробництва, забезпечення його гнучкості, раціонального використання потужностей та якості продукції;
- аналіз підсистеми маркетингу, яка забезпечує ефективне функціонування підприємства в умовах високої конкуренції;
- аналіз логістичної підсистеми, яка охоплює управління матеріальними потоками підприємства, забезпечує їх безперервність.

При цьому аналіз інформаційної підсистеми, підсистем загального менеджменту, організаційної культури, маркетингу та логістичної підсистеми проводитиметься на основі експертних оцінок. Це пов'язано зі складністю отримання необхідної інформації для дослідження зазначених складових системи управління відтворювальними процесами і зумовлює необхідність залучення кваліфікованих фахівців.

Відповідно до призначення виробничої підсистеми об'єктом її аналізу виступає використання матеріальних ресурсів у виробництві, динаміка, склад і структура основних засобів, ефективність їх використання, використання виробничих потужностей, організаційно-технічний рівень виробництва, якість виготовленої продукції, її обсяг, асортимент і структура.

Використання матеріальних ресурсів у виробництві характеризується наступними показниками: коефіцієнт матеріаловіддачі [1-7], коефіцієнт матеріаломісткості [1-8], коефіцієнт корисного використання матеріалів [7,9].

Динаміка, склад і структура основних засобів, а також ефективність їх використання відображається у таких показниках, як середньорічна вартість основних засобів, коефіцієнт випередження вартості основних засобів [1], питома вага активної частини основних засобів [1,3,4,9-11], питома вага пасивної частини основних засобів [1,4,10,11], загальна фондоозброєність праці [1,8,10-12], коефіцієнт технічної озброєності праці [1,10,12], коефіцієнт випередження фондоозброєності праці, коефіцієнт випередження технічної озброєності праці [1], коефіцієнт зносу основних засобів на початок року (на кінець року) [1-8,10-14], коефіцієнт придатності [1,3-7,9,11,13,14], коефіцієнт оновлення [1-7,10,11,13,14], коефіцієнт вибуття [1-3,5-8,10-14], коефіцієнт відтворення [3], коефіцієнт приросту [1,3,5,7,13], коефіцієнт реальної вартості основних засобів [1], коефіцієнт фізичного зносу [1,9,15], коефіцієнт фондівіддачі [1-11,14,15], коефіцієнт фондомісткості [1-3,6-9,12,14] та рентабельність основних виробничих фондів [3,9].

Використання виробничих потужностей характеризується загальним коефіцієнтом використання виробничих потужностей [1,3] та індексом зростання виробничих потужностей [1,13].

Організаційно-технічний рівень виробництва відображається у коефіцієнтах ритмічності [1-13] та спеціалізації [1,8].

Якість виготовленої продукції, її обсяг, асортимент і структура аналізуються за допомогою наступних показників: питома вага нової продукції в загальному випуску [1-11,13], питома вага продукції вищої категорії якості в загальному випуску [1,3,4,7,10,11], питома вага експортованої продукції, у тому числі у високорозвинені промислові країни [1,3-6,9,10,13], витрати у випуску продукції за рахунок браку [1,3], відсоток браку [1,3,10,12], питома вага браку у собівартості випущеної продукції [10], середньорічний темп зростання товарної продукції [1,3,11], середньорічний темп приросту товарної продукції [1,3,4], відсоток виконання плану за асортиментом [1,2,4,10,13].

Аналіз підсистеми менеджменту персоналу в контексті забезпечення ефективності управління відтворювальними процесами підприємства доцільно проводити за наступними напрямками: аналіз динаміки та структури робочої сили, аналіз руху робочої сили, аналіз використання робочого часу, аналіз витрат на оплату праці і аналіз ефективності праці.

Динаміка та структура робочої сили визначаються показниками: питома вага промислово-виробничого персоналу (ПВП) у загальній чисельності працівників [1-3,6,9,12-14], питома вага робітників у загальній чисельності ПВП [1-3,5,6,9,12-14], питома вага фахівців у загальній чисельності ПВП [1-3,6,13,14], питома вага службовців у загальній чисельності ПВП [1-3,12-14], питома вага основних робочих в загальній чисельності ПВП, питома вага адміністративно-управлінського персоналу (АУП) у загальній чисельності ПВП [3,6,13], питома вага непромислової групи у загальній чисельності працівників [1,3,6,9,12-14], питома вага робітників з вищою освітою [13], питома вага робітників із середньою спеціальною освітою [13].

Рух робочої сили досліджується за наступними показниками: коефіцієнт обороту щодо приймання [1-13], коефіцієнт обороту щодо звільнення (вибуття) [1-13], коефіцієнт заміщення [11,13], коефіцієнт загального обороту [1,3,7,8,11,13], коефіцієнт плинності робочої сили [1,3-9,11-13], коефіцієнт постійності кадрів [3-5,11,13], коефіцієнт стабільності кадрів [2,6,12,13].

Аналіз використання робочого часу проводиться на основі таких показників: фонд робочого часу [1,5-7,9,13], середнє число годин праці на одного працюючого, сукупний потенційний фонд робочого часу

підприємства [16], коефіцієнт використання календарного фонду часу [13], коефіцієнт використання табельного фонду часу [13], табельний фонд часу [13], коефіцієнт використання максимально можливого фонду робочого часу [13], максимально можливий фонд робочого часу [13], трудомісткість [11], трудомісткість одиниці продукції [11], трудомісткість однієї гривні [3,13].

Аналіз витрат на оплату праці здійснюється за допомогою наступних показників: середня заробітна платня основних робітників [5], середня заробітна платня АУП [3,5,13], середня заробітна платня по підприємству [3], питома вага витрат на оплату праці у собівартості.

Ефективність праці характеризується такими показниками, як продуктивність праці [3], середньоденний виробіток основних робітників, чистий прибуток на одного працюючого [2,7,13], чистий прибуток на гривню заробітної плати [2,3,4,7,8,10], рентабельність персоналу, обсяг товарної продукції на 1 грн. заробітної плати [5,13], чиста виручка від реалізації продукції на 1 грн. заробітної плати [13], валовий прибуток на 1 грн. заробітної плати [13], чистий прибуток на 1 грн. заробітної плати [5,13].

Об'єктом аналізу підсистеми фінансового менеджменту є управління капіталом у фінансовій формі. Враховуючи, що використання капіталу досліджується в контексті підвищення ефективності відтворювальних процесів, слід враховувати стадії його кругообігу, дослідження яких сприятиме підвищенню ефективності його відтворення. Тому система показників оцінки підсистеми фінансового менеджменту ґрунтується на характеристиці кругообігу капіталу у всіх його фазах: залучення, розміщення та використання.

Фаза залучення капіталу досліджується вченими переважно з позицій фінансової незалежності [17-24] і оцінюється за допомогою наступних показників: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансування, коефіцієнт загальної заборгованості, коефіцієнт поточної заборгованості, коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними засобами.

Фаза розміщення капіталу досліджується в основному з позицій ліквідності через показники поточної, швидкої та абсолютної ліквідності та коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей. Коефіцієнти ліквідності характеризують можливість підприємства вчасно розраховуватися по своїх поточних фінансових зобов'язаннях за рахунок оборотного капіталу різного рівня ліквідності.

Фаза використання капіталу характеризується за допомогою показників оборотності та рентабельності: коефіцієнт оборотності всього

капіталу, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт оборотності залученого і позикового капіталу, коефіцієнт оборотності товарного кредиту, рентабельність усього капіталу, рентабельність власного капіталу, рентабельність залученого і позикового капіталу, рентабельність реалізації, коефіцієнт реінвестування і коефіцієнт стійкості економічного росту.

Також фазу використання капіталу характеризує коефіцієнт фінансового левериджу [30], який є одним з основних механізмів оптимізації структури капіталу з урахуванням заданого рівня його прибутковості та ризику та характеризує використання підприємством позикових коштів, яке впливає на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу.

Показники оборотності капіталу характеризують його здатність у цілому та окремих його елементах швидко обертатися в процесі господарської діяльності підприємства.

Показники рентабельності капіталу відображають його здатність генерувати необхідний прибуток у процесі його господарського використання і визначають загальну ефективність формування капіталу підприємства.

Впродовж свого руху капітал трансформується у грошові потоки, призначенням яких є забезпечення безперервності та ефективності руху товарного потоку [25, с.237], то ж грошові потоки відіграють важливу роль в забезпеченні безперервності відтворювальних процесів, і в першу чергу в забезпеченні безперервності відтворення капіталу, причому на розширеній основі. Цим і зумовлюється необхідність оцінки ефективності управління грошовими потоками.

Оцінку ефективності управління грошовими потоками пропонується проводити за такими показниками, як коефіцієнти рівномірності позитивного і вихідного грошового потоку; рівень дефіцитності позитивного грошового потоку від операційної діяльності; ступінь регулярності позитивного грошового потоку; коефіцієнт синхронності грошових потоків; обсяг чистого грошового потоку [26, 27]; коефіцієнт достатності чистого грошового потоку від операційної діяльності [28]; коефіцієнт ліквідності грошового потоку [29]; ступінь покриття прострочених зобов'язань чистим грошовим потоком [26,27]; коефіцієнт покриття строкових зобов'язань позитивним грошовим потоком [26,27]; коефіцієнт перспективного виконання строкових зобов'язань [26,27]; коефіцієнт якості чистого грошового потоку [20]; коефіцієнт ефективності грошових потоків [20]; коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку від операційної діяльності [28]; довжина фінансового циклу; довжина обороту запасів і витрат, дебіторської та креди-

торської заборгованості; рентабельність власного та сукупного капіталу і продажів, розрахована по чистому грошовому потоку [30].

Аналіз підсистеми інновацій пропонується здійснювати з позиції оцінки економічної ефективності використання (впровадження) інновацій [15, 31-35] за допомогою наступних показників: інтегральний ефект, індекс рентабельності, норма рентабельності, період окупності, чистий дисконтований дохід, індекс дохідності, внутрішня норма дохідності (рентабельності).

Для отримання більш докладної інформації щодо використання інновацій на досліджуваних підприємствах, наприклад, для оцінки економічного, соціального, техніко-економічного та екологічного ефектів, доцільно скористатися методом експертних оцінок на основі анкетування відповідних фахівців.

Запропонований комплексний підхід до аналізу ефективності відтворювальних процесів підприємства полягає в аналізі їх складових у розрізі елементів системи управління відтворювальними процесами підприємства, які відповідають за управління поєднанням і використанням факторів виробництва, управління економічними відносинами та забезпечують безперервне протікання відтворювальних процесів. Виходячи з цього, пропонується здійснювати аналіз у рамках наступних функціональних підсистем: загального менеджменту; фінансового менеджменту; менеджменту персоналу; інновацій; організаційної культури; маркетингу; виробничої підсистеми; інформаційної підсистеми; логістичної підсистеми. При цьому аналіз інформаційної підсистеми, підсистем загального менеджменту, організаційної культури, маркетингу та логістичної підсистеми проводитиметься за допомогою методу експертних оцінок. Аналіз інших підсистем здійснюватиметься на основі обґрунтованої у даній роботі системи кількісних показників.

Запропонована система показників оцінки відтворювальних процесів підприємства сприятиме розробці методики комплексного аналізу ефективності управління ними.

1. Азаренков Г.Ф., Петряева З.Ф., Хмелинко Г.Г. Економічний аналіз. – Харків: ХДЕУ, 2003. – 207 с.

2. Экономический анализ: Основы теории. Комплексный анализ хозяйственной деятельности организации / Под ред. проф. Н.В.Войтоловского, проф. А.П.Калининой, проф. И.И.Мазуровой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высшее образование, 2006. – 513 с.

3. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. – 2-ге вид., стер. – К.: Алерта, 2003. – 485 с.

4. Чечевицына Л.Н. Экономический анализ. – Ростов на Дону: Феникс, 2001. – 438 с.

5. Савицкая Г.В. Экономический анализ. – 9-е изд., испр. – М.: Новое знание, 2004. – 640 с.

6. Любушин Н.П. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2005. – 448 с.
7. Барабаш Н.С. Аналіз господарської діяльності / За заг. ред. Є.В.Мних. – К.: Нац. торг.-екоп. ун-т, 2005. – 394 с.
8. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 415 с.
9. Макарьева В.И., Андреева Л.В. Анализ финансово-хозяйственной деятельности организации. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 262 с.
10. Чуев И.Н., Чуева Л.Н. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. – М.: Дашков и К^о, 2006. – 368 с.
11. Скамай Л.Г., Трубочкина М.И. Экономический анализ деятельности предприятия. – М.: ИНФРА - М, 2004. – 296 с.
12. Чернелевський Л.М. Економічний аналіз на підприємствах промисловості і торгівлі. – К.: Пектораль, 2003. – 308 с.
13. Кожанова Є.П., Отенко І.П. Економічний аналіз. – 2-ге вид., доопрац. і доп. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 340 с.
14. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства / Т.Д.Костенко, С.О.Підгора, В.С.Рижиков, В.А.Панков. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 398 с.
15. Василенко В.О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент. – К.: ЦУЛ, 2003. – 439 с.
16. Гавкалова Н.Л. Менеджмент персоналу. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 275 с.
17. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 480 с.
18. Бланк И.А. Управление формированием капитала. – К.: Ника-Центр, 2000. – 512 с.
19. Бланк И.А. Управление использованием капитала. – К.: Ника-Центр, 2000. – 656 с.
20. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. – К.: Ника-Центр, 1999. – 592 с.
21. Финансовый менеджмент: теория и практика. – 2-е изд., перераб. и доп. / Под ред. Е.С.Стойковой. – М.: Перспектива, 1997. – 574 с.
22. Павлова Л.Н. Финансовый менеджмент. Управление денежным оборотом предприятия. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. – 400 с.
23. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Финансы предприятий. – М.: ИНФРА - М, 1998. – 343 с.
24. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 432 с.
25. Дороніна М.С. Управління економічними та соціальними процесами підприємства. – Харків: ХДЕУ, 2002. – 432 с.
26. Лігоненко Л.О., Ковальчук Г.В. Оцінка платоспроможності підприємства (методичні підходи) // Економіка, фінанси, право. – 1998. – №9. – С.10-15.
27. Ковальчук А.В. Оценка достаточности формирования денежных средств предприятия. // Материалы междунар. науч.-практ. конф. «Управление промышленным комплексом в условиях новой промышленной политики». – Брест, 1998. – С.128-130.
28. Бернштейн Л.А. Анализ финансовой отчетности: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 508 с.
29. Унковская Т.Е. Финансовое равновесие предприятия. – К.: Генеза, 1997. – 326 с.
30. Косінський Р.А. Методика аналізу стану грошових потоків підприємства та ефективності управління ними // Вчені записки: Наук. журнал. Вип. 13. Т.1. – Харків: ХГУ, 2004. – С.146-151.
31. Йохна М.А., Стадник В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності. – К.: Вид. центр «Академія», 2005. – 400 с.

32. Инновационный менеджмент. – 2-е изд., перераб. и доп. / С.Д.Ильenkova, Л.М.Гохберг, С.Ю.Ягудин и др.; Под ред. проф. С.Д.Ильenkовой. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 343 с.

33. Инновационный менеджмент / Под ред. д-ра экон. наук, проф. Л.Н.Оголевой. – М.: ИНФРА - М, 2003. – 237 с.

34. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. – 4-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Питер, 2004. – 400 с.

35. Авсянников Н.М. Инновационный менеджмент. – М.: РУДН, 2002. – 175 с.

36. Кизим М.О., Забродський В.А., Зінченко В.А., Копчак Ю.С. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.

37. Кибанов А.Я. Основы управления персоналом. – М.: ИНФРА - М, 2002. - 304 с.

38. Гриньова В.М., Власенко В.В. Організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємствах. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 200 с.

39. Гриньова В.М., Козирсва О.В. Соціально-економічні проблеми інноваційного розвитку підприємств. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 187 с.

40. Ястремська О.М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 486 с.

Отримано 28.09.2007

УДК 658.012.32

В.Л.ДИКАНЬ, д-р экон. наук

Українська державна академія залізничного транспорту, м.Харків

В.Г.ЩЕРБАК, канд. экон. наук

Харківський національний економічний університет

ПОЗИЦІОНУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ ТА РОЗВИТКУ ВЛАСНОГО БРЕНД-КАПІТАЛУ

Пропонується методичний підхід щодо оцінки рівня розвитку та використання бренд-капіталу транспортних підприємств, яка відображає взаємозв'язки та взаємозалежності між найважливішими пропорціями структурного та організаційного капіталу та можливість їхнього чіткого позиціонування на ринках збуту послуг.

У сучасних умовах для вдалого позиціонування будь-якого вітчизняного підприємства, в тому числі транспортного, на внутрішніх і зовнішніх ринках збуту транспортних послуг необхідним є вирішення проблеми розвитку власної торговельної марки з метою створення так званого "бренд-капіталу". Тільки за останній рік в Україні зареєстровано майже 8 тисяч торговельних знаків. Уже можна з упевненістю стверджувати, що з'явився цілий ряд справжніх українських брендів, які цілком можуть конкурувати з відомими західними аналогами. А це значить, що наші компанії мають новий нематеріальний актив, яким можна ефективно користуватися: продавати, купувати, "здавати в оренду" і т.д. Але для найбільш ефективного його використання необхідно адекватно оцінити та використовувати цей актив. Однак чіткого визначення самого поняття бренд-капіталу транспортних підприємств, методів його оцінки,